

A tudomány és a tudományos tájékoztatás interferenciái

Szubjektív reflexiók négy tételben*

A TMT szerkesztősége a következő bevezető szöveggel vette kézhez a dolgozat kéziratát. „Captatio benevolentiae: A cím hiányos mondat, nincs benne állítmány, mégis állítást tartalmaz. A szerző ennek az állításnak az igazságáról kívánja meggyőzni az olvasót, különösen arról, hogy a tudományos tájékoztatás nem egyszerűen szolgálólánya a tudománynak, hanem sokkal több nála. Könyvtárosként, szerkesztőként a tudomány szempontjai felől tesz erre kísérletet, ám tudja (tudni véli), hogy feladata korántsem könnyű: a két terület érintkezéseit, kapcsolódásait tekintve sok még a homályos részlet, és kevés az egzakt mérce. Bízunk mégis abban, hogy megközelítése hozzájárul a homály eloszlatásához.”

„A tudományos munka kénytelen beérni a megadott tételek és megfigyelések helyenkénti ellenőrzésével...; a verifikálás ... az eredmények összegzésének és egymással való szembeállításának hosszadalmas folyamatában valósul meg. Ezért évülnek el oly lassan a korábbi munkák, s hatnak hosszú időn át régen túlhaladott koncepciók és mércék...” – Sima Ćirković

❶ Közhely szinte: a tudományos könyvtár, kiváltképpen a tudományos tájékoztatás, vagy ha úgy tetszik: az információs tevékenység feladatait és fejlődésének irányát a tudományművelés öntörvényű, immanens módon működő menete határozza meg. A jelenséget ezen a szinten szemlélve a tudományos könyvtár szerepe a befogadóé, mert minél jobban alkalmazkodik a tudományos fejlődés elvárásaihoz, mégpedig nemcsak tárgyi-tematikai értelemben, hanem alkalmasint saját technikáját és metodikáját illetően is, annál hatásosabban tölti be auxiliáris szerepkörét. Úgy tűnhet, hogy ahol véget ér a könyvtár kompetenciája, ott kezdődik a tudományé. És valóban: a 17. században alapított első tudományos folyóiratok még megtehették, hogy egyetlen keretben jelenítsék meg az adott tudományterület új eredményeit, eseményeit, személyi híreit, és egyben tájékoztassanak a vonatkozó irodalomról is. A tudományos infrastruktúra viszonylag egyszerű, áttekinthető rendszere azonban fokozatosan felfeslett, s a 20. századra végképp tarthatatlanná vált. Voltaképpen már a tudományos orgánusok megjelenése is mutatta, hogy a szorosan vett tudományos munka és a tudományos eredményekről szóló tájékoztatás funkcionálisan, sőt többnyire intézményileg is különvált

egymástól. Tudjuk jól, a dokumentáció megjelenésével a struktúra tovább tagolódott, s az irodalomról szóló tájékoztatás a maga különféle válfajaival elkülönült a primer tudományos információk közreadásától. Persze, a folyamat ennél színesebb, bonyolultabb jelenségeket produkál: a nagy hagyományokkal rendelkező tudományos folyóiratok példának okáért továbbra is közölnek híreket, recenziókat, sőt esetenként bibliográfiákat is. A trend azonban mégiscsak a funkciók szerinti tagolódás: nincs a világon olyan kis tudomány és gigantikus méretű információs intézmény, amely egyetlen kiadványban lenne képes közreadni a primer tudományos eredményeket és az őket rendszerező, szelektáló, szintetizáló stb. információs műfajokat. Mindez természetesen magának a tudománynak a cizellálódása és az információk, információhordozók sokasodása következtében állott elő. Mondhatjuk tehát: az információs tevékenység karakterét a tudomány igényei formálták, s idézték elő szervezeti-intézményi különállását – ter-

* Előadásként elhangzott a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 28. – debreceni – vándorgyűlésén 1996. augusztus 10-én a társadalomtudományi-műszaki szekcióban.

mészetes módon általában tudományos könyvtárakban. Így nézve a folyamatot, igaznak kell vennünk a tételt, hogy a tudomány–tudományos tájékoztatás kapcsolat- és hatásmechanizmusában a tudomány meghatározó tényező.

② A dolog azonban nem ilyen egyszerű. A mindennapi tapasztalatok nyomán körvonalazódni látszik egy olyan meggyőződés, hogy ez a hatás mégsem egyirányú: a tudományos tájékoztatás céljai, eszközei és produktumai igencsak befolyást gyakorolnak a tudományos munkára. Ez abból adódik, hogy az információs munkának is van saját cél- és eszközrendszere, hiszen éppen az öntörvényűség hozta magával intézményi különállását. Ám maga a tudomány is olyan fejleményeket produkált, amelyek nemhogy elviselik, de meg is követelik a tudományos tájékoztatás behatolását a tudományba.

Hipotézisünk ezért: a tudományos könyvtári és tájékoztatási feladatkörök eo ipso tudományos karakterűek. Sőt, egy részük nem pusztán az értékörzés és értékközvetítés feladatát valósítja meg, minthogy esetenként az értékteremtés szigorúan tudományos kritériumainak tesz eleget. Óvakodnunk kell ugyanakkor attól, hogy neofita buzgalomban ezt a kört a tájékoztatás számítógépes „termékeire” szűkítsük le: a tudományra gyakorolt hatását illetően a legnagyobb gépi index sem konkurálhat egy autentikus személy által összeállított hagyományos tudományos bibliográfiával, sőt katalógussal sem.

Feltételezésünk érvényességét a továbbiakban úgy kívánjuk vizsgálni, hogy a tudományos fejlődés néhány lényegesnek ítélt karakterisztikumát szembesítjük a tájékoztatással szemben támasztott követelményekkel, ezúttal a teljességre való törekvés igénye nélkül.

③ A tudománydefiníciók tiszteletre méltó számát természetesen nem szaporítjuk. Érjük be a meghatározások olyan legnagyobb közös osztójával, amelyben talán közmegegyezést regisztrálhatunk, hogy ti. a tudomány nem más, mint a természet, a társadalom és a gondolkodás tényeiről, összefüggéseiről, fejlődési törvényeiről felhalmozott ismeretek és következtetések rendszere.

A tudomány célját és rendeltetését tekintve viszont korántsem konstatálhatunk közmegegyezést: a két jellemzőnek tekinthető szélső álláspont közül az egyik – nevezhetjük alkalmi szóhasználatul mechanikusnak – az ismeretek, a tudás gyarapításában látja a tudomány hivatását. Ez a felfogás a modern korban hallatlanul erős pozíciókra tett szert, s mint ilyen, alapja a szcientizmus néven ismert irányzatnak. Azonban a tudományfejlődés organikus jellegének felismerése, korlátainak tudatosítása magával hozta – s ez a másik jellegzetes

álláspont – a tudomány egészének humanista alapokon álló értelmezését. És elsősorban nem is a társadalom- és szellemtudományok, hanem a természettudományok prominens képviselői részéről: elegendő talán ha e helyütt *Bertalanffy* és *Heisenberg* ide vonatkozó elméletére utalunk. Persze, nincs semmi új a nap alatt. *Galilei* is tudta már: a tudomány nem arra való, hogy ismereteinket minden határon túl gyarapítsa, hanem arra, hogy megóvjon végtelen tévedéseinktől.

Nem tekinthetjük a véletlen művének a tudomány és a művészet gyökereinek firtatását a jelenkori elmék részéről. Egységes kulturális horizont látszik kirajzolódni a tudomány világértelmezésben betöltött szerepét tekintve. A modern tudomány arzenáljába kerülnek olyan kategóriák, mint a sejtés, a nem igazolt feltételezés, az intuíció, noha a 19. századig uralkodó felfogások jobbára a művészi kifejezési formák számára foglalták le őket. A középkori „szabad művészetek” világértelmezését látszik jogaiba visszaállítani *Bertalanffy* következő, egyben az említett felfogások közötti szintézis teremtésének igényét is tartalmazó gondolata: „E specializálódással szemben megjelennek azonban az egységesítő koncepciók, ... amelyek alkalmasak arra, hogy hidakat építsenek a hagyományos tudományok és a természet-, valamint a szellemtudományok között, új szintéziseket sejtessenek anélkül, hogy a ... tudományos, valamint a kulturális terület mélyebb különbségeit tagadnák vagy lekicsinyelnék. ... Másrészt a modern ember robotizálásával szemben a tudomány humanizálására kell törekednünk; ... a tudomány több mint tények gyűjteménye és az ismeretek technikai kizsákmányolása az intézmények szolgálatában: ... egyszerre képes arra, hogy nagyon látványos eredményeket nyújtson, és törekvéseiben mélyen humanista maradjon.”

Nos, ez a humanista, azaz a tudomány eszköz szerepét hangsúlyozó felfogás vezetett el – véleményem szerint – illetékességi körének más irányú kibővítéséhez, nevezetesen a befogadás folyamatának vizsgálatához, amely leglátványosabban a hermeneutika, az értelmezés önálló diszciplínává emelkedésében öltött testet. (Jegyezzük meg, nemcsak a művészettudományok és elméletek területén, de teljeskörűen, modellalkotás szintjén.)

Persze e fejlemény hátterében annak firtatása áll, hogy a tudomány, a tudományos eredmények milyen mértékben és módon képesek befolyásolni életünk minőségét. Nem lehetünk biztosak abban, hogy erre a hagyományosan alkalmazott eljárások – a tudománymetria mindenekelőtt – alkalmasak. Sőt, még a stabilnak tűnő érték kategóriákkal operáló bírálati és minősítési eljárások sem mentesek a tévedés kockázatától. Ezek három pillére: pontosság, alaposág, valós következtetések levonása; az eredetiség, azaz korábban nem ismert té-

nyek, összefüggések bemutatása; s végül az, hogy a munka jelentős szempontot vagy megfigyelést tartalmazzon. Mivel az új tudományos eredmények zömmel publikációkban jelennek meg (mutatis mutandis: tudjuk jól, hogy pl. a hadiiparral összefüggő tudományos eredmények publikálása egészen más természetű dolog, mint ugyanez a történettudományban), már most jeleznünk kell a probléma fundamentális jelentőségét a tudományos könyvtárak és a tudományos tájékoztatás számára.

És ezen a ponton érkeztünk el az entrópia fogalmához, esetünkben a tudományos hír-érték mérésének átfogó kategóriájához. A Shannon által a termodinamikából átvett tétel közismert: zárt rendszerekben az entrópia idővel növekszik, egyre valószínűbb értékeket vesz fel, s így információtartalma csökken. Vannak rendszerek azonban, amelyekben antientropikus folyamatok zajlanak le; ezek a nyitott, organikus rendszerek. Törekvésük éppen ellentétes, mint a zárt rendszereké: a szembetűnő valószínűtlenség és egyensúlytalanság állapotát kívánják felvenni, mivel egyedül ők képesek az ún. ekvifinalitás produkálására. Ennek jegyében többféle induló állapotból ugyanolyan végállapot keletkezik (felosztott petesejtek – utód-egyedek).

Úgy véljük, hasonló folyamat zajlik le a megismerési folyamatban is, amikor egymástól elütő megközelítések ugyanazt az eredményt hozzák. A Szent Korona műszaki, régészeti, művészettörténeti alapú vizsgálata például együttesen teszi lehetővé a tárgy keletkezése idejének és körülményeinek meghatározását. És ugyanígy igazolja tudományrendszertani értelemben a tudomány organikus rendszer természetét egy-egy felfedezés nyomán keletkező hasadás is. Ekként válik le valamely klasszikus diszciplínából az új ismeretág, amely ettől kezdve több lesz, mint egy rendszerem, mert csak rá jellemző tulajdonságokat vesz fel, ami által olyan törvények kelnek életre, amelyek csak rá jellemzőek. Közismert példával élve: ez történt a DNS molekulák felfedezése nyomán, amikor is a biológiáról levált a genetika, mint az eredetkutatás új tudománya.

Nos, mindezek alapján elegendő okunk van a tudományt az organikus rendszerek kategóriájába sorolni, s így pusztán elvi síkon is kételyt táplálni az entrópia tételének átfogó érvényessége felől. Az információhordozók szakadatlanul növekvő áradatát látva azonban továbbra sem vonhatjuk kétségbe a tudomány entropikus folyamatait, ui. a zaj által csökken az információ hatékonysága, ami az entrópiában jut kifejezésre. Jelenlegi tudásunk alapján nem mondhatunk többet, mint hogy a tudománynak és a tudományos tájékoztatásnak egyaránt szembe kell néznie az entrópia kihívásával, és – kinek-kinek a saját eszközeivel – harcol-

nia kell ellene. De éppígy empatikus megértést kell mutatnia mindkettőnek az új jelenségek, folyamatok értékének felismerésében, és ezek rendszerbe foglalása közben. A tudomány illetékessége és felelőssége itt természetesen sokkal jelentősebb, mint a tájékoztatásé.

A tudományos világnép alakulására tehát – közkeletűen – éppígy jellemző a multi-, mint az interdiszciplináris megközelítés alkalmazása. A folyamat és eredménye közismert, ezért talán egyetlen példán elegendő lesz illusztrálni az egy adott jelenségre vonatkozó, de tudományrendszertani értelemben egymástól távol álló diszciplínák alkalmazását. A millicentenáriumi történeztudományon Györffy György a 750–900 közötti időszak meteorológiai viszonyait elemezve arra a következtetésre jutott, hogy az európai népvándorlások (így a magyar honfoglalás) egyik kiváltó oka a kelet-európai térségben tartósan fellépő aszály volt.

Végül, de a tájékoztatással összefüggésben talán első renden kell említenünk a tudomány lényegi attribútumát, miszerint éppígy tisztelnie kell a tényeket, a forrásokban vagy egyéb módon regisztrált mérési-megfigyelési eredményeket, mint ahogyan kételyt kell táplálnia velük szemben, összehasonlításokat végeznie a kapott eredmények között (lásd a mottóban jelzett problémát), azaz kritikai szellemet kell képviselnie. Teleki Pál ezt a következőképpen fogalmazta meg: „Adatainkat komolyan szedjük össze, és kritikai szűrőn bocsássuk át.” Gyakran nemcsak az elavult eszmék, hanem a mítoszok is tovább öröklődnek a közgondolkodásban. Hogy ismét aktuális (millicentenáriumi) témából vegyünk példát: a hagyományos Szvatopluk-képet egyáltalán nem törölte el az a vitathatatlan tény, hogy 894-ben, tehát még a magyarság megjelenése előtt meghalt. Persze, akadnak szakmákhoz köthető nézetkülönbségek is, és az eltérő kulturális hagyomány ugyancsak okozhat felfogásbeli, vagy akár stíluskülönbségeket a tudományban. Egy régész példának okáért minden bizonnyal nagyobb affinitást tanúsít László Gyula kettős honfoglalás elmélete iránt, mint egy nyelvész. Az sem meglepő, ha egy szlovák történész általában más képet fest a dualista kor magyar nemzetiségpolitikájáról, mint általában egy magyar, még abban az esetben is, ha történetesen ugyanazokból a forrásokból merít mindkettő. Az azonos jelértékű megfigyelések szintén tápot adhatnak egymástól gyökeresen elütő következtetéseknek: ez a helyzet például az iskolai kétnyelvűség pedagógiai megítélése során kisebbségi környezetben attól függően, hogy a megfigyelő identitásörzést lát-e az anyanyelv iskolai oktatásában, vagy a kétnyelvűség forszírozásában integrálódásra alkalmas eszközt.

Ám általában is jó okunk van leszögezni: a tudományos problémák és eredmények közvetítése akkor hatásos, ha egyensúlyban van a szilárd anyagismeret a téma iránti elkötelezettséggel, az intuícióval és a kifejezőerővel. A kiváló infrastruktúrával rendelkező nyugati tudományok fő gondja, hogy iszonyú energiákat emészt fel a rendelkezésre álló információhalmaz közötti válogatás, rendszerezés művelete. A keleti tudományok viszont gyakran az elvárható apparátus hiányában kénytelenek viszonylag kevés materiából rendszereket, elméleteket felépíteni. Ez a különbség természetesen elsősorban az adat- és forrásigényesebb társadalom- és humántudományokra jellemző.

④ E vázlatos áttekintés utolsó stációjához érkezvén annyit bizonyára állíthatunk, hogy a könyvtárosság, de főképp a tudományos tájékoztatás felől szemlélve a tényeket: a tudomány semmiképp nem tekinthető valamiféle örök állandósággal felruházott isteni képződménynek, amely elé csak a szolgálólány szerepében járulhat a halandó. Maga is formálódik, alakul, s benne – organikus jellegének megfelelően – egyidejűleg zajlanak le differenciálódási és integrálódási folyamatok. A tudományos tájékoztatás vagy információs tevékenység – a kanonizált elvárások szerint – úgy teljesíti hivatását, ha a rendelkezésére álló (és a legkülönbözőbb forrásokban rögzített) tényeket adatokat gyűjti, szelektálja, rendezi, egységesíti, visszakereshetővé teszi és rendelkezésre bocsátja. Kevésbé közkeletű megfogalmazással élve mondhatjuk: a tudományos tájékoztatás haszna, hozzájárulása a tudományos gondolkodás fejlődéséhez az a *különbözeti érték*, amelyet tevékenysége révén adatok, részletmegfigyelések információvá alakításával állít elő, azaz kapcsolatot létesít pusztán tények között. Persze az információs munka jellege az adott tudományos terület karakteréhez is kötődik. Mert a látványosan fejlődő természettudományokban az átlagosnál nagyobb szerepük van a mérési eredményeknek, kísérleteknek, amelyek első, nyers formájukban nem jelennek meg publikációkban, mégis információvá transzformálják őket. Csakhogy ez nem a tudományos tájékoztatás feladata, hanem a tudományé, mert része a kutatás folyamatának.

Más a helyzet a humán- és társadalomtudományokban. Itt a tények tisztelete a források (és nem csak a publikált források) gyűjteményi értékükön való kezelését, rendszerezését, valamilyen szempontú csoportosítását stb. jelenti. Ám ha belegondolunk, a középkori inventáriumok és később a hagyományos cédulakatalógusok sem tettek kevesebbet, mint hogy a forrásokat jellemző adatokból kiemelték néhányat, s így egységesített formában egyszerre jellemezték a szövegeket és a forrásokat. A hagyományos bibliográfia többlete ehhez

képezt – túl azon, hogy elvileg egy-egy diszciplína vagy kultúrkör teljes irodalmára koncentrált – a felhasználó visszakeresési munkájának támogatása indexei és utalói révén. Mindezek az „elemi”, hagyományos műfajok általában kívül esnek az elkötelezett informatikusok szemében a tudományos tájékoztatás hatókörén, pedig a jelek szerint ezek mind-mind és minden időben tevékenyen járultak hozzá a tudományok fejlődéséhez. A *Magyarország történeti bibliográfiája* például igen jó tájékoztató pontokat ad a történettudomány számára (IV. kötetében) a nemzetiségi mozgalmakról, azok prominens szereplőiről, a térbeli és időbeli tagozódásról stb. A katalógus hatóköre más ugyan, de tagolásaival, kiemelésével eligazítást ad a tudomány számára lényeges szempontokra: hogy pl. az adott mű (szöveg) tudományos szempontból eredeti (elsődleges) forrás-e vagy másodlagos; magáról a műről van-e szó, vagy a rá vonatkozó reflexiókról stb.

Ám még a források kezelése, bemutatása sem esik kívül esetenként a tudomány inspiráló tevékenységének hatókörén. Gondoljunk a *Magyar Könyvszemle* eredeti hivatására, amelynek jegyében a nemzeti könyvtár ritkaságait kívánta a tudomány (persze: nem csak a tudomány) számára közkinccsé tenni. Vagy bizvást állíthatjuk: *Szabó Károly*, *Petrik Géza*, a jelenkorban pedig *Borsa Gedeon* bibliográfiai művei nélkül nyilvánvalóan hiányosak volnának tudományos ismereteink a magyar kultúra 16–19. sz. közötti fejlődéstörténetéről. És ne feledkezzünk meg a háború utáni két legfontosabb hazai referenzműről, *Kosáry Bevezetéséről* és a *Szentmihályi-Vértesy-féle Útmutatóról*. E munkák ti. nem pusztán a tájékoztatás kitűnő segédeszközei, de fontos instrumentumai a tudomány művelésének is.

Nem kerülheti el figyelmünket azonban, hogy a társintézmények, a levéltárak és a múzeumok gyűjteményi tevékenysége valahogy közvetlenebbül kapcsolódik a tudományhoz, mint általában a könyvtáraké. Feltételezhetjük, hogy a jelenség háttérében a következő áll: a regisztráció során ezekben az intézményekben (általában) fel sem merül a korpusz és jelentésének kettősége: egy ásatás során előkerült honfoglalás kori tarsolylemez, egy *Csontváry*-festmény vagy egy birtoklevél azonosítása önmagában gyarapítja tudományos ismereteink tárházát. Egyetlen példával élve: a 16–17. századi moldvai és havasalföldi román nyelvű iratok Erdély-megnevezései önmagukban eligazítást adnak a korabeli valós politikai-társadalmi viszonyokról. De ne gondoljuk mégsem, hogy a könyvtárakat érintő technikai fejlemények – az adathordozók többszörözése elsősorban – annullálja azoknak a tevékenységeknek a jelentőségét, tudományra gyakorolt hatását, amelyek a primer adathordozókkal állnak összefüggésben. A

tudomány igenis igényli pl. statisztikai adatsorok összeállítását, név- és címjegyzékek elkészítését egy-egy témára, korszakra vonatkozóan, de éppígy a jogi és egyéb dokumentumok szövegközléseit is. És a munkálatok egyik természetes színtere igenis a tudományos könyvtár. Csak hát valahogy vissza kellene térni (mutatis mutandis) a könyvtár eredeti szelleméhez, a forráselvűséghez, és a források kritikai kezeléséhez.

A tudományos tájékoztatás hozzájárulása a tudományos teljesítményekhez persze annál jelentősebb, minél teljesebb az információs munka mérítési bázisa, és minél mélyebb rétegeket érint. Az első igény máig kevésbé hangsúlyozott, példánk többnyire ezért sugallják ennek erősítését. És tegyük hozzá gyorsan: a tudományok integrálódása, az egy-egy témára, korszakra vonatkozó adatok rendszerezésének kívánalma a legkülönbözőbb diszciplínák területéről az általános gyűjtőkörű tudományos könyvtárak (nemzeti, akadémiai, tudományegyetemi) szerepét kontúrozza. A másik igény mondhatni közismert: a magasabb szintű feldolgozások, az annotált bibliográfiától a több forrásra alapozó információs tanulmányokig terjedő műfaji skála nemhogy támogatja a tudományos munkát, de szervesen egyéforr vele, mintegy szűrőt képvisel benne (lásd mottó). Valóban megvéd durva tévedéseinktől. A forrásválogatás, a szelekció, a források kritikai értékelése mint információs tevékenység az egymástól elütő nézetek ütköztetésével, már ismert tudományos tételek új megvilágításba helyezésével képes új minőségeket, tudományos tartalmakat létrehozni. Engedteség meg számomra egyetlen, saját szerkesztői praxisomból származó példa említése: az új szlovákiai nyelvtörvény ismertetése azzal ad hozadékat a tudomány számára egy információs folyóiratban, hogy természetes módon egészül ki a törvény megszületési körülményeinek, a korábbi vonatkozó jogszabályoknak és a politikai konstellációknak az elemzésével.

Csak egy a baj a könyvtárosi hivatás szempontjából: a mai magyar könyvtár általában nem viseli el az effajta „luxust”. Megkockáztatom, nemcsak anyagi, hanem szemléleti okokból sem. Lehetséges, hogy ezzel a szinttel egyáltalán nem célszerű napjainkban foglalkozniuk a magyar könyvtáraknak. Ennek ellenére legalább szigorúan kimért illetékességi körükben: a források kezelésében és

a bibliográfiai szintű tájékoztatásban kell – kellene – tudománnyal kapcsolatos feladatköröket is meghatározni. Ám ne feledjük, a két fenti szint művelése elég szoros kapcsolatban áll egymással. Akiben benne van az egyes források szellemi értéke iránti érzékenység, s tudatosul benne, hogy a könyvtári rutinok mögött tartalmi kérdések húzódnak meg, az érzékeny lesz a könyvtárosság magasabb szellemi hivatása iránt is, és megfordítva. Aki me-reven elzárkózik a tudományt közvetlen módon támogató műfajok (lásd fent: a szövegközléstől a szemletanulmányokig) művelése elől, annak számára – tudom súlyos és sommás a verdikt – a forrás „mindközönséges” tárggyá silányodik.

Végezetül egy tisztán elméleti kérdést kell még exponálnunk, egy olyan kérdést, amely sajnálatosan kevés figyelmet élvez a szakmai közgondolkodásban. Pedig könyvtárpolitikai súlyú problémáról van szó. Nevezetesen: a könyvtárnak, a tudományos tájékoztatásnak van-e szerepe az általa előállított információk érvényes tudássá való szublimálásának folyamatában? Abban a folyamatban, amely nem pusztán receptív – felvevő – természetű, mert részint aktivitás jellemzi, részint pedig átértelmezést hajt végre a befogadó saját élethelyzetének, tapasztalatainak, öröklött és szerzett tulajdonságainak megfelelően az információ alkalmazásában. És innen már csak egyetlen lépés választ el bennünket a könyvtár és a tudomány lehetséges leglényegesebb közös tartományának a megvilágításához. Mert miképpen a tudomány számára létkérdés annak eldöntése, hogy beéri-e pusztán az ismeretek mennyiségi gyarapításával, azonképpen a tudományos könyvtárnak és a tudományos tájékoztatásnak is tisztázni kell magában, hogy az egységes – és persze végtelenül sokszínű – kulturális világkép alakítóinak szolgáltatába áll-e, vagy információszoigálatóvá szegődik. Tudom jól, ez nem egyszerű empátia kérdése, és nem is csak etikai kérdés. A költségvetési intézmények – a tudományos műhelyek éppígy, mint a tudományos könyvtárak – elemi költségvetési gondokkal küszködnek, s a napi rutinok ellátása is lassan elszívja energiáikat. Ám vallom a kanti categoricus imperativus érvényességét erre az esetre is: ideális megoldás aligha létezik, ám törekednünk kell rá. A könyvtárosság érdekében.

Beérkezett: 1996. VIII. 26-án.